

**XÃ HỘI - NHÂN VĂN****GIẢI ĐIỆU MÙA XUÂN TRONG THƠ LƯƠNG MINH CỪ****NGUYỄN LÂM ĐIỀN<sup>1\*</sup>, VÕ THỊ KIM CƯƠNG<sup>2</sup>****Tóm tắt**

Đến với thơ Lương Minh Cừ, người đọc không chỉ cảm nhận được những vẻ đẹp của tình đất, tình người ở mọi miền quê hương, đất nước, qua những vần thơ giàu cảm xúc, mới lạ về cấu tứ và cách thể hiện, mà còn được thưởng thức giai điệu mùa xuân nhẹ nhàng, sâu lắng trong thơ anh khi xuân về Tết đến. Giai điệu đó đầm thấm trữ tình, chan chứa niềm thương nỗi nhớ, đậm đà âm hưởng và hương sắc dân tộc, nó góp phần tô điểm thêm vẻ đẹp riêng cho thế giới nghệ thuật thơ Lương Minh Cừ.

**Từ khóa:** *Thơ Lương Minh Cừ; mùa xuân; giai điệu nhớ; giai điệu thương.*

**Abstract**

With Luong Minh Cu's poetry, readers not only feel the beauty of human love all over areas of the homeland and the country through the poems which are rich in emotion, novel in structures and expressions, but also enjoy the gentle and deep spring melody when Spring and Tet come. That melody is lyrical, full of nostalgia and rich in national sound and flavor, which contributes to embellishing the unique beauty for the world of Luong Minh Cu's poetic art.

**Keywords:** *Luong Minh Cu's poetry; Spring; Memorable melody; Love melody*

**1. Mở đầu**

Đến với thơ Lương Minh Cừ là đến với thơ của một người lính và một nhà giáo có tâm hồn thi nhân. So với nhiều nhà thơ cùng thời, Lương Minh Cừ sáng tác thơ không nhiều nhưng đến với thơ anh, chắc chắn người yêu thơ sẽ cảm nhận được bao điều thú vị qua những vần thơ giàu cảm xúc, có sự mới lạ về cấu tứ và cách thể hiện. Trước năm 1975, ở tuổi đôi mươi cầm súng vượt Trường Sơn vào Nam chiến đấu, cảm hứng thơ đến với anh là những

cảnh tình “người với đất tựa lưng nhau đánh giặc” và luôn “thấy rộng bao la một khoảng quê mình”. Còn sau năm 1975, anh là nhà giáo, những tháng năm dạy học với nhiều trải nghiệm và suy ngẫm sâu sắc về đời đã làm cho tâm hồn anh không chỉ tràn đầy niềm vui với nghề, mà còn chất chứa nguồn thi hứng về cái đẹp của tình đất, tình người trên khắp mọi miền quê hương, đất nước. Mỗi bài thơ của Lương Minh Cừ đều như in dấu tự truyện, là lời tự tình qua “những trang nhật kí của đời mình bằng thơ” (Giang Nam) với nhiều cung

<sup>1</sup> Đại học Tây Đô

<sup>2</sup> Đại học Cửu Long

\* Người chịu trách nhiệm về bài viết: Nguyễn Lâm Điền (Email: nldien@ctu.edu.vn)



bạc, nỗi niềm. Thơ anh ghi lấy cuộc đời anh. Đó là những vần thơ vừa chất chứa hoài niệm về bao niềm vui, nỗi buồn và cả niềm trăn trở, vừa ghi lại những cảm xúc sâu lắng nhất của anh về đời, về người. Giữa bao niềm cảm xúc đó có những cảm xúc đậm thắm thiết tha về mùa xuân. Điều đó được nhà thơ gửi gắm qua các bài thơ như: Giai điệu mùa xuân; Nụ tâm xuân; Bất chợt mùa xuân; Với mùa xuân ở ngoại ô; Tôi sinh ra ở làng Đông; Cánh đào xưa, ... Những bài thơ xuân này mang giai điệu trữ tình, đậm đà âm hưởng và hương sắc dân tộc, nó góp phần tô điểm thêm vẻ đẹp riêng cho thể giới nghệ thuật thơ Lương Minh Cừ.

## 2. Nội dung nghiên cứu

### 2.1. Giai điệu nhớ về quê hương khi mùa xuân tới

Với Lương Minh Cừ, cảm xúc về mùa xuân gắn liền với nỗi nhớ quê hương. Trong thơ ca từ xưa đến nay, các nhà thơ có nhiều cách cảm nhận và thể hiện nỗi nhớ với nhiều cung bậc khác nhau như: nhớ thương, nhớ mỗi mòn, nhớ da diết, nhớ bồi hồi bồi hồi, nhớ chơi vơi, nhớ cồn cào, hay chao ôi nhớ, ... Với thơ Lương Minh Cừ, ngoài những cung bậc đó, còn có nỗi nhớ thèm: “dầu xưa dậy nỗi nhớ thèm”. Tôi cho rằng, cách thể hiện nỗi nhớ đó của anh quả là đặc sắc, bởi rất ít nhà thơ cảm nhận nỗi nhớ quê hương là “nỗi nhớ thèm”. Bằng cách đó, nhà thơ gửi gắm được niềm riêng, sự thôi thúc, nhu cầu bức thiết được trở lại với những gì đã gắn bó máu thịt với cuộc đời mình, dù anh hiểu rằng hoàn cảnh chiến tranh và bao khó khăn trong cuộc mưu sinh, việc trở về với quê hương khi xuân đến không phải là điều đơn giản, nên chỉ “nhớ thèm” cho thỏa niềm thương nhớ, ước mong. Chính cách diễn tả đó sẽ góp phần tạo nên sự thú vị cho người đọc khi tìm hiểu nỗi nhớ quê hương trong thơ anh.

Ở bài *Tôi sinh ra ở làng Đông*, nhà thơ

đã giải bày tâm trạng của người đi xa nhớ quê hương trong cảnh xuân về. Với anh, giữa bao nhiêu nỗi nhớ, nhớ nhất vẫn là nhớ lời ru của mẹ. Nếu Nguyễn Duy cảm nhận: “Dẫu con đi hết cuộc đời/ Vẫn không đi hết những lời mẹ ru” (*Ngồi buồn nhớ mẹ ta xưa*), thì Lương Minh Cừ lại có tâm tình riêng về sức ngân vang mãi của lời mẹ ru:

*“Tôi đi góc biển, chân trời*

*Lòng riêng, riêng vẫn động lời mẹ ru”*

*(Tôi sinh ra ở làng Đông)*

Nhớ quê hương là nhớ về kỉ niệm của tuổi thơ, nơi đó có hình ảnh của “cánh đồng tuổi thơ” với “cánh diều”; nhớ hương vị của đồng nội và âm thanh của “tiếng cu gù ... chân đê”. Từ nỗi nhớ đó, cảnh sắc mùa xuân trong thơ Lương Minh Cừ được tái hiện mang đậm nét đặc trưng của làng quê Bắc Bộ với hình ảnh: “Hoa xoan rơi tím ngõ về/ Bụi mưa xuân ướt tóc thề của em”. Với nhà thơ, vẻ đẹp trữ tình của “dầu xưa” càng làm “nỗi nhớ thèm” trở dậy. Cũng vì thế, dầu xa quê, nhưng xuân của quê nhà với anh bao giờ cũng rất gần, rất rõ và thoáng chút niềm trăn trở:

*“Tháng giêng, nắng ướt cánh đào*

*Em đi dát lúa sắc vào trời xanh,*

*Vườn xưa hương bưởi hương chanh*

*Tiếng chim riu rít rung cành, còn không?*

*(Tôi sinh ra ở làng Đông)*

Có lẽ, những hoài niệm của tuổi thơ với mùa xuân quê hương đã vun bồi niềm hạnh phúc và giúp anh thỏa niềm thương, nỗi nhớ quê hương, nhớ “đầu làng cây gạo xòe bông, đỏ trời”. Màu đỏ ấy là một phần của sắc hương quê, nó thấm đượm tình quê và như dõi theo anh suốt cả cuộc đời.

Đặc biệt, những năm tháng đời quân ngũ, trong thơ Lương Minh Cừ, mùa xuân đến với



cảnh sắc, giai điệu bất ngờ mà thú vị. Không hương vị của bánh chưng xanh, dưa hành; không sắc màu câu đối đỏ, hay nhành đào đỏ thắm trước nhà, mà chỉ là:

*“Hoa mai rừng mang lửa  
Dẫn lối vào mùa xuân ...  
Nghe đất trời chuyển động  
Chiến trường xa, đã gần ...”*

**(Giai điệu mùa xuân)**

Sau này, sống trong cảnh thanh bình với phổ phường bao sắc màu gợi cảm khi xuân về, nhất là khi đến Đà Lạt giữa mùa hoa Tết “với ngàn hoa khoe hương sắc”, hay “ngây ngất trời xuân, sắc hoa đào” (*Anh lên Đà Lạt*), nhưng bao nhành hoa đầy hương sắc ấy cũng không thể nào làm phai nhạt hình ảnh nhành “mai rừng” trong niềm riêng của nhà thơ. Giai điệu nhớ đó đối với anh bao giờ cũng đậm đà nhất, bởi đó là “Màu hoa chung thủy suốt thời bom rung...”, nó luôn ngời hương sắc trong hoài niệm, để rồi tình yêu mùa xuân càng thêm mãnh liệt, da diết hơn và anh cảm nhận:

*“Mùa xuân gian dịu cùng anh  
Để cho người với đất lành sinh sôi”  
(Với mùa xuân ở ngoại ô)*

Như lẽ thường tình khi xuân về Tết đến, ai cũng mong muốn cảnh vui vầy, sum họp, nhất là với những ai xa nhà, xa quê hương. Thế nhưng, trong chiến tranh, người lính ý thức sâu sắc sứ mệnh của mình lúc này là đến với chiến trận. Với họ, đó là “Nơi hội tụ của lòng dũng cảm/ Đồng đội gọi nhau về nơi tiếng súng” (Gặp nhau ở chiến trường biên giới). Người lính lắng nghe âm thanh của đất trời chuyển động, sinh sôi, không chỉ để đón xuân sang mà còn để cảm thấy “chiến trường xa, đã gần”, “không gian như hẹp lại” khi mà “đường hành quân dài mãi”. Điều này dễ làm nên sự bất ngờ, thú vị cho người đọc, bởi lời thơ tuy giản dị, nhưng tình thơ chân thật, sâu lắng trong cách giải bày,

còn ý thơ hào hùng nhưng vẫn đậm chất trữ tình lãng mạn khi thể hiện vẻ đẹp tâm hồn người lính “đón giai điệu xuân về” với cảnh:

*“Rừng làng, thơm bông bưởi  
Em cài mũ tai bèo  
Đón xuân trên đất lửa  
Thăng trận về cờ reo”*

**(Giai điệu mùa xuân)**

Đoạn thơ trên viết về mùa xuân, cảnh đón xuân sang của tuổi trẻ nơi chiến trận, thật giản dị mà ấm lòng người đi xa, giúp họ vượt lên chính mình trước bao thử thách. Hơn nữa, nó đã gợi cho người đọc hôm nay và cả mai sau nhớ về một thời lửa đạn, tự hào thêm về một thế hệ không tiếc máu xương, tuổi xuân của mình để góp phần làm nên chiến thắng. Cũng vì thế, giai điệu nhớ về quê hương khi xuân về trong thơ Lương Minh Cừ không chỉ trầm lắng thiết tha, mà còn đậm đà chất hùng ca.

**2.2. Giai điệu thương đằm thắm, thiết tha của tình yêu lứa đôi khi xuân về**

Tìm hiểu những bài thơ tình của Lương Minh Cừ nói chung và những bài thơ viết về tình yêu lứa đôi trong cảnh xuân về nói riêng của anh, người đọc cảm nhận được cái giai điệu thương thiết tha, đằm thắm toát lên qua nhiều vần thơ. Đến với bài *Cánh đào xưa*, người đọc cảm nhận được giai điệu thương của người xa quê khi xuân về. Ở phương Nam dù có nhành mai vàng đậm nghĩa tình qua nhiều năm tháng trong chiến tranh, cũng như trong cảnh thanh bình, nhưng anh vẫn nhớ về *Cánh đào xưa* và giải bày rất thành thực cái “ngây thơ” của mình:

*Tết ngày xưa ấy cánh đào  
Mùa xuân in sắc thắm vào hồn nhau  
Bây giờ đã biết gì đâu,  
Tuổi ngây thơ thoảng hoa ngâu bên thềm  
(Cánh đào xưa)*



Cái “ngây thơ” ấy làm cho cái tình thơ thêm trong sáng, lãng mạn, còn khi tình yêu đã được giải bày, anh cảm giác cái không gian của đời mình trở nên trữ tình, thơ mộng hơn với cảnh “bên thềm trăng rơi” và sinh động hơn khi “Hương xuân dậy cả đất trời/ Màu hoa em đã gói lời gửi trao” nên dẫu có “rét cũng ngọt ngào”. Cách cảm nhận này vừa thanh tao, tinh tế, vừa mang nét mới mẻ khi thể hiện mỗi tình đầu của lứa đôi.

Cái thiết tha, đắm thắm và hương vị ngọt ngào của tình đầu đó, dù có thoáng qua vẫn không thể nào quên được. Cũng vì thế, người lính ra trận càng thêm nhớ nhà, nhớ người mình yêu, nhất là khi xuân về Tết đến. Nỗi nhớ đó âm thầm và như “rắc hương vào cánh võng chao nghiêng” giữa khoảng trời của niềm khao khát yêu thương, chứa chan niềm tin và hi vọng:

*“Khoảng trời anh đi là khoảng trời đầy lửa  
Khoảng trời em miền đất nhớ âm thầm...”*

**(Một miền đất hai khoảng trời)**

Nếu người lính trong thơ Nguyễn Trọng Tạo qua cuộc chiến tranh, qua tuổi xuân xanh trở về với niềm xúc động bởi người của ngày xưa vẫn đợi chờ với “nước mắt ướt nhòe ngực tôi”, để cảm nhận tất cả vẫn còn đây: “vẫn dòng sông thưở xa xôi”, “vẫn bờ đê gió trong ngời trăng khuya” và “bàn tay nắm như vừa yêu nhau” (Thơ tình của người đứng tuổi), thì người lính trong thơ Lương Minh Cừ, tình đầu đã đi qua và dẫu có qua đi, nhưng với anh, hoài niệm đẹp ấy vẫn còn mãi trong niềm thao thức, băn khoăn:

*“Cho anh về với ngày xưa  
Sắc hoa đào ấy, bây giờ còn không?”*

**(Cành đào xưa)**

Bên cạnh hoa đào, hoa mai, hình ảnh nụ

tâm xuân cũng góp phần làm nên không khí của cảnh xuân về. Ở chiến trường, mỗi bận xuân về, dẫu có đi cuối đất cùng trời, anh vẫn nhớ em – nhớ “nụ tâm xuân chúm chím rồi”, “nụ tâm xuân sắc vẫn hồng, mảnh mai”; nhớ mưa xuân và sắc hương nhài, để rồi luôn dành riêng cho nụ tâm xuân một khoảng trời riêng của thương nhớ, có cả sự thao thức, niềm hi vọng:

*“Chân trời xa lắc*

*tuổi thơ*

*Nụ tâm xuân, có còn chờ,  
người không?*

**(Nụ tâm xuân)**

Thời gian qua đi không bao giờ trở lại, khoảng cách nơi chiến trường dường như là vô hạn và người lính dấu hiệu “chiến trường đi mấy người trở lại”, hay “nhỡ khi mình không về...” (Màu tím hoa sim - Hữu Loan) nhưng tâm hồn họ vẫn cứ mãi vấn vương cái tình, vẫn hi vọng “Nụ tâm xuân, có còn chờ, người không”. Câu thơ lục bát được ngắt dòng góp phần tạo nên sức lắng đọng của ý thơ, còn lời thơ đậm đà chất trữ tình lãng mạn gợi được niềm xúc động cho người đọc và làm cho họ thêm trân quý, tự hào trước vẻ đẹp tâm hồn người lính.

Trong khung cảnh thời bình, giai điệu thương trong thơ tình của anh càng thêm đắm thắm thiết tha. Người đọc dễ nhận ra cái tôi trữ tình lãng mạn trong thơ anh qua nhiều bài thơ tình viết vào mùa xuân và bài thơ *Bất chợt mùa xuân* là một trong số những bài thơ đó, nhà thơ viết:

*“Bỗng nhiên ... chạm nhánh mai vàng  
Biết xuân đã bất chợt sang với người  
Em về một thoáng xinh tươi  
Mùa xuân nói với đất trời gần nhau  
Em về, thoang thoang mưa ngâu*





*Nửa tà áo tím, nửa bầu trời xanh  
Em về đốt trái tim anh  
Nửa rừng rực nóng, nửa lạnh lạnh thêm*

*Bỗng dưng chạm sóng tóc mềm  
Bỗng dưng mai cũng vàng thêm hơn rồi  
Em về, bắt chợt mưa rơi  
Cùng xuân ghép những cuộc đời vào nhau  
Bây giờ, mới thoảng hương cau  
Bao giờ dậy mới tình đâu, hả em?"*

Chỉ là “bắt chợt” thôi, nhưng sao mỗi vần thơ đều thiết tha, đầm thắm làm xao lòng người. Mùa xuân được Lương Minh Cừ thể hiện là mùa “nối đất với trời gần nhau”, “ghép những cuộc đời vào nhau”. Các từ “bỗng nhiên”, “bỗng dưng” và “bắt chợt”, hay khẽ “chạm sóng tóc mềm” được nhà thơ sử dụng đúng thời điểm để diễn tả sinh động trạng thái tình cảm Bất chợt mùa xuân. Bên cạnh đó, điệp ngữ “em về” được lặp lại nhiều lần trong bài thơ góp phần khẳng định cuộc đời sẽ đẹp hơn, ý nghĩa hơn khi có em:

- “Em về, một thoáng xinh tươi”
- “Em về, thoang thoang hoa ngâu”
- “Em về, đốt trái tim anh”
- “Em về, bắt chợt mưa rơi”

Cách thể hiện trên đã gọi lên giai điệu thương càng lúc càng cháy bỏng, càng da diết hơn, nên dù “một thoáng”, dù “thoang thoang”, dù “bắt chợt” nhưng sức ám ảnh của tình em, của xuân về chắc hẳn theo suốt cuộc đời anh. Cũng vì thế, chỉ là “Nửa tà áo tím, nửa bầu trời xanh”, “Nửa rừng rực nóng, nửa lạnh lạnh thêm” mà tình xuân vẫn không vơi, trái lại, cái tình ấy vẫn thêm đầm thắm, tròn đầy và ấm áp trong nỗi niềm của thi nhân và của cả người đọc. Cái phi lí mà lại có lí trong

nghệ thuật là vậy.

Có thể nói, Lương Minh Cừ đã có cách cảm nhận riêng về mùa xuân và tình yêu nên không rơi vào lối mòn khi viết về thi đề mùa xuân và chính điều này càng biểu hiện rõ cho sự tìm tòi, sáng tạo của nhà thơ để góp phần làm nên nét riêng trong thế giới nghệ thuật thơ anh.

### 3. Kết luận

Thơ xuân của Lương Minh Cừ không nhiều nhưng giai điệu mùa xuân trong thơ anh lại có sức làm lay động lòng người bởi nó được hình thành trên cơ sở sự chân thành của cái tình đời, tình thơ luôn quyện hòa với nhau; bởi anh luôn vấn vương trong nỗi niềm về một thời đã qua và luôn trân trọng, giữ gìn bao điều đầm thắm yêu thương của hiện tại. Những bài thơ xuân, những câu thơ xuân của anh được cảm nhận từ những góc nhìn, thời điểm và tâm trạng khác nhau, nhưng bao trùm lên vẫn là tâm tình của người lính, người thầy với nhiều trải nghiệm và suy ngẫm về đời, về người. Vì lẽ đó, thơ xuân của anh mang giai điệu nhớ, giai điệu thương, khi bổng khi trầm, ngân vang mãi trong tâm hồn người đọc một cách nhẹ nhàng và sâu lắng./.

### TÀI LIỆU THAM KHẢO

- [1] Lương Minh Cừ (2007), *Bắt chợt mùa xuân*, Nxb Hội Nhà văn.
- [2] Lương Minh Cừ (2015), *Nụ tầm xuân*, Nxb Hội Nhà văn.
- [3] Nhiều tác giả (2022), *Chúng con chiến đấu cho người sống mãi Việt Nam ơi*, (Lương Minh Cừ tuyển chọn), Nxb Quân đội Nhân dân.

Ngày nhận bài: 10/12/2022

Ngày gửi phản biện: 16/12/2022

Ngày duyệt đăng: 24/12/2022